

متکدیان؛ میان بی توجهی و ترحم

فاطمه شهسواری

در دل سیرجان، شهری با تاریخ کهن و صنایع پرسابقه در استان کرمان، مردمانی بی‌پناه به نام «متکدیان» هر روز در کنار خیابان‌ها و پمپ‌بنزین‌ها پدیدار می‌شوند؛ چشم‌به‌راه کمک‌رسانی از رانندگان و رهگذران. این پدیده به‌ویژه در ایام گرم، ماه‌های پایانی سال و تعطیلات بیشتر به چشم می‌آید. ما در این گزارش تلاش کرده‌ایم با حضور در محل و گفتگو با دست‌اندرکاران، دستی بر زوایای پنهان این پدیده اجتماعی بکشیم؛ پدیده‌ای که سهم کوچکی از مسائل بزرگ‌تر جامعه را نشان می‌دهد.

جایگاه اجتماعی متکدیان

متکدیان، افرادی هستند که علی‌رغم گرمای طاقت‌فرسای تابستان و سرمای سوزناک زمستان، در شیف‌های طولانی سر چهارراه‌ها، گوشه پیاده‌روها و مقابل پمپ‌بنزین‌ها ایستاده‌اند. برخی از آن‌ها سالمندان هستند که توان کارکردن ندارند، بعضی بیمارانی با ناتوانی‌های جسمی و برخی نیز کم‌توان از لحاظ مالی، گرفتار مشکلات اجاره، درمان یا تامین خوراک هستند. نکته آنجاست که عمده آن‌ها فاقد سرپناه مناسب، شناسنامه معتبر یا امکانات درمانی کافی‌اند؛ وضعیتی که اغلب ریشه در فقر، بیماری و گاه بی‌مسئولیتی رسمی یا پشتوانه اجتماعی دارد.

پمپ‌بنزین‌ها و چهارراه‌ها نقاطی پررفت‌وآمد هستند؛ جایی که راننده‌ها متوقف می‌شوند، وقت دارند، و احتمال بیشتری برای کمک مالی خواهند داشت. عبور مکرر خودروها و تردد بی‌نهایت، فضایی را فراهم می‌آورد که متکدی با دست‌های نیمه‌بسته یا سفره‌ای پهن برای دیده شدن فرصت کافی دارد. این مکان‌ها معمولاً نور کافی و محیط شهری هستند و برای متکدیان تا حدودی ایمن‌تر از کوچه‌های تاریک‌اند.

واکنش مسوولان

قبلاً برخی مسوولان شهرداری گفتگو با ما اظهار داشت: «اقدامات جمع‌آوری متکدیان به‌ویژه در قالب طرح زمستانی انجام شده است؛ اما مشکل این‌جاست که این افراد اغلب بیمه سلامت ندارند و بازگشت‌شان به خیابان قریب‌الوقوع است. ما سعی کردیم مرکز روزانه‌ای تجهیز کنیم تا این افراد را پذیرش کنیم، ولی کمبود اعتبار و نیرو باعث شده این مسیر صعب‌الوصول باشد.» وی همچنین اشاره کرد که برخی متکدیان نمی‌خواهند بسته‌های حمایتی را دریافت کنند و ترجیح می‌دهند کنار خیابان بمانند.

نقد کارشناسی؛ کمک یا مشکل؟

تحلیلگران اجتماعی می‌گویند: «وجود متکدیان متعدد در یک جامعه نشان‌دهنده ضعف غذا، مسکن، بیمه و اشتغال است. کمک نقدی در خیابان شاید تسکین مقطعی باشد، اما نیازمند راه‌حل ساختاری مانند توسعه سازمان‌های خیریه، بازارچه‌های اشتغال‌محور، آزمایشگاه‌های درمانی رایگان و بیمه همگانی است.»

یک جامعه‌شناس دانشگاه سیرجان نیز اذعان داشت: «کمک نقدی سریع و بدون برنامه، نه تنها به ارتقای فقر نمی‌انجامد، بلکه ممکن است چرخه وابستگی ایجاد کند. باید از طریق اقتصاد محلی، مدل‌های کسب‌وکار خرد و آموزش فنی، ابزار مناسب برای رغبت آن‌ها به کار سالم را فراهم کنیم.»

روایت‌های تکان‌دهنده

خانم الف، ۵۴ ساله: همسرش را در حادثه‌ای از دست داده و به‌تنهایی دو فرزند دارد. خانه‌اش نیاز به تعمیر دارد و او می‌گوید: «من از صبح تا عصر پابه‌پای خودروها می‌ایستم؛ پسرم بیکار است و به من وابسته».

آقای ب، ۷۲ ساله: دارای بیماری دیابت و آرتروز است. می‌گوید: «در پمپ بنزین‌ها بعضی راننده‌ها آب معدنی می‌دهند، حتی چای گاهی، ولی داروی من گران است. آرزو دارم بیمه شوم».

جوان ۲۳ ساله: که بابت هزینه اجاره‌نشینی مجبور است روزها وقتش را کنار خیابان سپری کند و شب‌ها در پارک‌ها باشد.

تأثیر بر چهره شهر و اقتصاد

متکدیان علیرغم احساس همدردی عمومی، تصویر بدی از شهر ایجاد می‌کنند؛ برای گردشگران و سرمایه‌گذاران. حضور آن‌ها گاهی باعث کاهش حس امنیت در خیابان‌ها، حتی پمپ‌بنزین‌هایی با رعایت استاندارد ایمنی می‌شود. برخی کسبه محلی گله‌مندند که مردم تمایلی به خرید ندارند، چون فضای خیابانی نامناسب است.

افزون بر این، از منظر سلامت عمومی، وجود متکدیان در مکان‌های روباز، احتمال انتقال بیماری را افزایش می‌دهد که نیاز به جمع‌آوری و درمان دارد.

راه‌حل‌های کلان و پیشنهادات

برای کاهش متکدی و بهبود وضعیت آن‌ها، کارشناسان و سازمان‌های مردم‌نهاد چند راهکار پیشنهاد می‌کنند:

۱. ایجاد مراکز روزانه و شبانه‌روزی برای اسکان و پذیرش تجهیز مراکز موقت با خدمات اولیه و فرهنگی.
۲. بسط بیمه سلامت رایگان و مستمری معیشتی برای گروه‌های فاقد درآمد و پشتوانه؛ تا امید و انگیزه‌ای برای اصلاح وضعیت وجود داشته باشد.
۳. پشتیبانی از کسب‌وکارهای خرد و زنجیره تولید محلی
- تأمین وام‌های کوچک بدون بهره برای اشتغال خانگی؛ همراه با آموزش و بازاریابی.

۴. تشویق کمک غیرنقدی
- مردم، بسته‌های غذایی، بهداشتی و دارویی بفروشند؛ نه فقط پول بدهند، چون کمک‌های نقدی گاه صرف خریدهای دیگر می‌شود.
۵. افزایش پشتیبانی خیریه‌های محلی و نهادهای مردمی
- تقویت صندوق‌های محلی صدقه، سازمان‌های خدمات اجتماعی و تقویت پایگاه‌های حمایتی در سطح محله با داوطلبان.
۶. آموزش جمعی به عموم مردم
- برای آگاهی نسبت به شیوه صحیح کمک و ترویج فرهنگ حمایت پایدار به‌جای دل‌سوزی آنی.

تجربه‌های موفق دیگر شهرها

برخی از کلان‌شهرها و شهرستان‌ها در ایران برای حل این پدیده نتایج قابل توجه داشته‌اند:

۱. ایجاد «کافه مهربانی»؛ فضایی که افراد نیازمند می‌توانند رایگان غذا و آموزش بگیرند.
۲. بازارچه‌های محصولات دست‌ساز افراد کم‌توان با رویکرد حمایت از کسب‌وکار خانگی.
۳. کمپ‌های درمان و اسکان موقت که زمستان به کمک آن‌ها می‌آیند.

این تجربه‌ها نشان داده‌اند که با برنامه‌ریزی مناسب می‌توان از حجم متکدیان کاست و آن‌ها را به مسیر رشد و موقعیت پایدار بازگرداند